

Vammaisneuvoston työvaliokunnan lausunto vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun myöntämisen perusteisiin (luonnos 2.11.2023)

Yleistä

Vammaisneuvoston työvaliokunta kiittää mahdollisuudesta lausua vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun myöntämisen perusteisiin. Lausunto perustuu saamaamme luonnokseen 2.11.2023. Kyseinen luonnos on lähetetty vammaisneuvoston jäsenille 8.11. ja kommentointiaikaa Padlettiin on ollut noin viikko. Kommentteja Padlettiin tuli paljon, mikä kuvastaa asian tärkeyttä. Vammaisneuvoston jäseniä on kannustettu pyytämään kommentteja myös oman kunnan vammaisneuvostojen jäseniltä ja niitä on saatu useasta kunnasta. Vammaisneuvoston työvaliokunta on kuullut järjestämistoimintojen asiantuntijoita kokouksessaan 23.11. ja viimeistellyt lausunnon kuulemisen pohjalta.

Työvaliokunta toivoo, että Pohteen asiantuntijat ovat perehtyneet tarkasti vammaispalvelulakiin ja tuntevat henkilökohtaiseen apuun liittyvät Korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) päätökset ja vuosikirjaratkaisujen velvoittavuudet asiaan liittyen. Näistä oikeuskäytännöistä on lisää esimerkiksi [THL:n vammaispalvelujen käsikirjassa](#).

Työvaliokuntaa huolestuttaa henkilökohtaisten avustajien saatavuus, heistä on alueella pula. Työvaliokunta toivoo, että henkilökohtaisten avustajien saatavuuteen etsittäisiin ratkaisuja vammaisneuvoston kokemusten pohjalta ja toivoo aiheesta yhteistä keskustelua Pohteen kanssa.

Vammaisneuvosto haluaa varata itselleen oikeuden lausua henkilökohtaisen avun myöntämisen perusteista uudelleen, kun uusi vammaispalvelulaki astuu voimaan.

Sivun neljä taulukko on vaikeasti tulkittava. Vammaisneuvoston työvaliokunta haluaa muistuttaa, että taulukossa mainitut tehtävät hoiva, valvonta jne. eivät kuulu henkilökohtaisen avustajan tehtäviin.

Henkilökohtaisen avun edellytykset

Työvaliokunta korostaa, että myös asumisyksikössä asuvalla kehitysvammaisella ja mielenterveyskuntoutujalla on oikeus henkilökohtaiseen apuun. Palveluasuminen ja henkilökohtainen apu ovat palveluina luonteeltaan erilaisia. On tärkeää, että asumisyksikössä asuvia tuetaan henkilökohtaisen avun hakemisessa, etenkin jos henkilöllä ei ole omaisia tai läheisiä, jotka huolehtisivat hakemuksen tekemisestä.

Luonnoksen mukaan vaikeavammainen asiakas antaa toimintaohjeet henkilökohtaista apua toteuttavalle avustajalle ja vaikeavammaisen henkilön pitää toimia avustajan työn ohjaajana. Tämä on kova vaatimus monelle kehitysvammaiselle ihmiselle ja työvaliokunta toivoo, että vaade tarkistettaisiin vielä vammaislain asiantuntijoilta.

Luonnoksen mukaan oikeutta henkilökohtaiseen apuun ei muodostu, jos asiakkaan omaa mielipidettä ei voida luotettavasti selvittää. Työvaliokunta toivoo luonnokseen tarkennusta, että kehitysvammaisten

tahdon ilmaisemiseen voidaan käyttää myös saatavilla olevaa tukea. Myös läheisiä pitää saada käyttää tukena, kun kehitysvammaisen ilmaisee tarpeensa ja mielipiteensä henkilökohtaiseen apuun.

Luonnoksen tulkinta lasten ja nuorten henkilökohtaisen avun osalta tulee rajaamaan paljon nuoria henkilökohtaisen avun ulkopuolelle. Kehitysvammaisen nuoren tulee saada osallistua harrastuksiin ilman vanhempia. Nuori saattaa kuitenkin tarvita henkilökohtaista apua harrastustoiminnan aikana. On ristiriitaista, että nuoria kehitysvammaisia on tuettava itsenäistymisessä, mutta heille myönnettyä henkilökohtaista apua ollaan valmiita rajaamaan. Myöskään alaikäisyys ei ole hyvä raja. Kehitystasosta riippuen esimerkiksi 16-vuotiaan ja sitä vanhemman nuoren tulee saada kulkea vapaa-ajalla muidenkin kuin omien vanhempiensa kanssa ja olla siten oikeutettu henkilökohtaiseen apuun.

Palvelun hakeminen ja palvelutarpeen arvio

Työvaliokunnan kanta on, että kaikkia asiakkaita, erityisesti kehitysvammaisia, ei voi edellyttää tekemään omaoloarviointia. Sähköinen hakeminen ei välttämättä onnistu ja pankkitunnuksiakaan ei ole kaikilla mahdollista saada. Tärkeää on, että läheiset saavat olla mukana hakemisessa. Asiakkaalla tulee olla tarvittava palveluohjaus ja mahdollisuus käyttää erilaisia kommunikointivälineitä hakemusta täyttyessä.

Lääkärintodistuksen aikarajaa tulisi harkita nostettavaksi kuudesta kuukaudesta vuoteen, koska lääkäriin pääsy osissa hyvinvointialueita on haastavaa lääkäripulan takia.

Palvelun myöntämisen perusteet

Työvaliokunta korostaa, että henkilökohtainen apu ja palveluasuminen ovat kaksi eri palvelua ja asumispalveluissa asuvalla pitää olla oikeus henkilökohtaiseen avustajaan kodin ulkopuoliseen osallistumiseen ja harrastamiseen. Kokemuksesta tiedämme, että henkilökunnan aika ei riitä lisäapuun. Omaishoitajan tehtäviin tai velvollisuuksiin ei kuulu henkilökohtainen avustaminen.

Henkilökohtaisen avun järjestämistavat

Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että henkilökohtaisen avun järjestämistavat ovat tasavertaisia ja asiakkaan kanssa katsotaan, mikä hänelle sopii parhaiten. Työnantajamalliin liittyen vammaisneuvoston jäsenillä oli sekä hyviä, että huonoja kokemuksia. Kehitysvammaisen ei välttämättä pysty toimimaan työnantajana itse ja läheiselle työnantajavelvollisuuksista voi muodostua myös rasite. Syrjäseuduilla on vaikeuksia saada avustajia ja yksityisiä palveluntarjoajia (palveluseteli) ei välttämättä ole. Palvelusetelin arvon pitää olla riittävä, jotta se kattaa avustajan kokonaiskustannukset.

Hailuodon vammais- ja vanhusneuvostossa on herännyt ajatus avustajapankista, jonka kautta voisi solmia vaihtuvan pituisia sopimuksia. Avustajapankki helpottaisi myös lomituksia. Työvaliokunta toivoo vammaisneuvoston kokemusten perusteella, että kaikki esitetyt järjestämistavat otetaan käyttöön ja asiakkaalle löydettäisiin häntä parhaiten palveleva vaihtoehto.

Erityistilanteet

Työvaliokunta korostaa, että asiakkaan lisätuntihakemusta käsiteltäessä lähtökohta on asiakkaan sen hetkinen elämäntilanne. Esimerkiksi asiakkaan aikaisemmat matkustusmäärät eivät saa määrittää myönnettäviä lisätunteja.

Työvaliokunta odottaa, että vammaisten asioihin suhtaudutaan myönteisesti ja kunnioitetaan lain henkeä.

Vammaisneuvoston työvaliokunta 23.11.2023